

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ШЕХАВЦОВ РУСЛАН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.985.7:343.71:343.341

**ФОРМИ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ
ЗЛОЧИНІВ І ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

**(за матеріалами кримінальних справ про вимагання,
вчинені організованими групами, злочинними організаціями)**

**12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганській академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України, МВС України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Лисиченко Віталій Костянтинович**, Академія державної податкової служби України, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Бахін Володимир Петрович**, Академія державної податкової служби України, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент **Карпов Никифор Семенович**, Національна академія внутрішніх справ України, професор кафедри теорії кримінального процесу та судоустрою

Провідна установа

Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра кримінального процесу та криміналістики, Міністерство освіти і науки України, м. Львів

Захист відбудеться “___” _____ 2004 р., о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 в Національній академії внутрішніх справ України (03035, м. Київ-35, Солом’янська пл., 1)

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ України (03035, м. Київ-35, Солом’янська пл., 1)

Автореферат розісланий “___” _____ 200__ року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є.Д. Лук’янчиков

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація положень Конституції України про побудову незалежної, демократичної, соціальної, правової держави на сучасному етапі потребує вирішення великої кількості різних проблем. Однією з них є подолання кризових явищ у розвитку економіки України, які, з одного боку, породжують у різних сферах суспільних відносин поширення й зростання різних видів злочинів, а з іншого, обумовлюють необхідність удосконалення форм і методів боротьби з ними.

Дослідження інфраструктури злочинного світу показують, що процеси, які відбуваються в ньому, а особливо в тих сферах суспільних відносин, де діють організовані злочинні формування, загрожують конституційному ладу України. Сучасні організовані злочинні утворення спрямовують свою діяльність не тільки на засвоєння різних видів злочинного бізнесу (незаконна торгівля наркотиками, зброєю та боєприпасами, торгівля людьми, контрабанда, скоєння умисних убивств на замовлення, злочини у сфері господарської діяльності, вимагання тощо), завдаючи непоправної шкоди національній безпеці Української держави, але й паралельно з цим прагнуть створювати на державному й місцевому рівнях механізми, які б забезпечували їхню безпеку та захист злочинних інтересів, розробляють відповідну тактику підготування, здійснення й приховування своєї антисоціальної діяльності. На існуючу недосконалість правоохоронної системи держави, недостатнє законодавче й науково-методичне забезпечення правоохоронної діяльності, а отже, *захисту прав і свобод людини* звернено особливу увагу в Комплексній програмі профілактики злочинності на 2001-2005 роки, затвердженій Указом Президента України №1376/2000 від 25 грудня 2000 року, Указі Президента України №143 від 18 лютого 2002 року “Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян”, а також в Указі Президента України № 84 від 6 лютого 2003 року “Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією”. У цих та інших основоположних правових актах визначено напрямки й заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю й удосконалення діяльності правоохоронних органів, у тому числі їх структури, підвищення відповідальності за своєчасність і якість роботи, а також професіоналізму їх співробітників.

Однією з актуальних проблем як у минулому столітті, так і сьогодні, із вирішенням якої пов'язані оптимізація розслідування злочинів й удосконалення процесу доказування в складних кримінальних справах, є дослідження сутності й форм протидії зацікавлених осіб їх розкриттю та розслідуванню, а також діяльності слідчих органів у ході провадження досудового розслідування. Важливим також є вивчення особливості відображення способів впливу протидіючих суб'єктів на певні носії інформації, яка має доказове значення, а також розроблення методів виявлення, нейт-

ралізації та попередження протидії розслідуванню. Аналіз літературних джерел свідчить, що першим наприкінці XIX ст. на цю проблему звернув увагу Г. Гросс у “Керівництві для судових слідчих, чинів загальної й жандармської поліції та інших”. У цій роботі він, зокрема, описав типові для того часу способи приховування крадіжок, шахрайств і умисних убивств, характерні сліди їх застосування, а також природу неправдивих показань свідків і обвинувачених. З урахуванням їх особливостей Г. Гросс запропонував методи їх виявлення, подолання й використання знань про них у слідчій практиці. Протягом більше ніж століття розвитку криміналістики питання протидії розслідуванню привертало увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних криміналістів. На початку XX ст. – Е. Анушат, А.Вейнгарт, В. Давидов, С.М. Трегубов, В.І. Громов, І.М. Якімов, аж до останніх десятиліть XX ст. – В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, О.Ф. Долженков, А.В. Дулов, В.Г. Гончаренко, С.Ю. Журавльов, Г.Г. Зуйков, А.В. Іщенко, В.М. Карагодін, Н.С. Карпов, І.П. Козаченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, В.П. Корж, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, В.Т. Нор, В.О. Образцов, В.А. Овечкін, Ф.М. Соки-ран, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило та ін. Однак, як показує аналіз опублікованих праць із цієї проблеми, у теорії криміналістики дотепер не вироблено загальноприйнятого визначення поняття діяльності злочинців та інших зацікавлених осіб щодо протидії розслідуванню. Із часу видання Г. Гроссом “Керівництва для судових слідчих як системи криміналістики” (1898 р.) у публікаціях різних авторів здебільшого розглядаються види прояву протидії розслідуванню – інсценування, давання неправдивих показань, відмова від давання показань, неправдиве алібі, негативні обставини тощо. Поряд із цим описуються переважно загальні рекомендації щодо виявлення, нейтралізації й попередження відомих у слідчій практиці форм протидії розслідуванню безвідносно до певного виду, групи злочинів, зокрема вимагань – одного з найпоширеніших злочинів, вчинюваних організованими групами, злочинними організаціями. Об’єктивну й досить точну характеристику сучасного стану криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів з подолання протидії розслідуванню дав Р.С. Белкін. Він зазначив, що на сьогодні серйозних наукових розробок у цій галузі мало, незважаючи на особливу актуальність і гостроту проблеми протидії розслідуванню. У зв’язку з появою у злочинців більш широких можливостей протидії процесу розслідування назріла нагальна потреба переосмислення її змісту й сутності, розроблення комплексних методів боротьби з нею. Актуальність зазначених аспектів досліджуваної проблеми, їх недостатнє висвітлення в кримінально-правовій, кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі, а також досвід роботи автора слідчим і викладачем кафедри криміналістики стали визначальними умовами при виборі теми дисертації.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації передбачено планом Луганської академії внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України, напрям дослідження узгоджується з Комплексною програмою профілактики злочинності на 2001-2005 роки, затвердженою Указом Президента України № 1376 від 25 грудня 2000 року, а також Указами Пре-

зидента № 143 від 18 лютого 2002 року “Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян” і № 84 від 6 лютого 2003 року “Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією”.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі порівняльного аналізу опублікованих у спеціальній літературі понять діяльності людини, яка виявляється системою дій, спрямованих на досягнення мети, й злочину, згідно із ст. 11 КК України, та узагальнення кримінальних справ визначити: а) поняттяутворюючі ознаки протидії розслідуванню як своєрідної сукупності умисних дій, що вчиняються з метою перешкоджання розкриттю злочинів і встановленню істини в кримінальних справах; б) форми і способи протидії, та розкрити їх зміст; в) сучасний стан та особливості застосування нормативно-правових заходів і криміналістичних засобів подолання протидії розслідуванню на матеріалах кримінальних справ про вимагання (ст. 189 КК України), вчинені організованими групами, злочинними організаціями.

Зазначена мета дослідження конкретизується такими задачами:

1) розроблення програми-анкети і вивчення відповідно до неї кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями на території Луганської та інших областей України, а також проведення з питань теми опитування слідчих, які їх розслідували; *2)* на основі аналітичного огляду літератури та матеріалів слідчої практики: *а)* розкриття змісту протидії як своєрідного різновиду злочинної діяльності організованих злочинних утворень, її типових форм і способів, криміналістична характеристика суб'єктів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями; *б)* встановлення наявності зв'язків між способами вчинення вимагань організованою групою, злочинною організацією та способами приховування цих злочинів, опис їх істотних ознак; *3)* особливості відображення (сліди) окремих способів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, і опис їх характерних ознак; *4)* сучасний стан нормативно-правового і криміналістичного забезпечення органів досудового слідства відповідними засобами подолання протидії розслідуванню злочинів, у тому числі, передбачених ст. 189 КК України; *5)* систематизація на основі вивчення спеціальної літератури та матеріалів слідчої практики методів і прийомів виявлення, нейтралізації та попередження окремих способів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, і розроблення рекомендацій щодо подальшого їх застосування відповідно до вимог кримінального, кримінально-процесуального й адміністративного законодавства України; *6)* з'ясування ступеня розробленості наукових основ учення про протидію розслідуванню злочинів і теоретико-практичного значення його положень для подальшого вдосконалення криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів.

Об'єктом дослідження є умисні дії зацікавлених осіб, спрямовані на перешкоджання встановленню обставин вчинення злочину і збиранню доказів, та правові передумови і криміналістичні засоби їх подолання в процесі досудового слідства.

Предметом дослідження є форми та способи протидії розслідуванню вимагань (ст. 189 КК України), вчинених організованими групами, злочинними організаціями, ефективність заходів і методів їх подолання за матеріалами слідчої практики ОВС України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають: положення матеріалістичної діалектики про пізнання соціальних явищ і процесів, взаємодії об'єктів і закономірностей їх відображення; комплексний міжгалузевий підхід до вивчення явищ протидії розслідуванню з використанням даних філософії, логіки, соціології, психології (загальної, соціальної та юридичної), кримінального, адміністративного, кримінально-процесуального права та криміналістики. Для вирішення задач за темою дослідження використовувалися: а) загальнонаукові методи (спостереження, опису, порівняння, класифікації) – для визначення типових ознак форм та способів протидії розслідуванню вимагань, характерних для вчинення їх організованими злочинними утвореннями; б) історико-правовий, формально-логічний, системно-структурний і порівняльний методи – для вивчення розвитку уявлень про протидію розслідуванню злочинів і нормативно-правового регулювання заходів щодо її подолання (адміністративних, кримінально-правових, кримінально-процесуальних), для узагальнення матеріалів кримінальних справ з метою виділення форм і способів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, типізації їх істотних ознак; в) соціологічний (анкетування й інтерв'ювання) – для опитування слідчих, оперативних працівників та інших респондентів за спеціально розробленою анкетною, яке дозволило з'ясувати їх уявлення про протидію розслідуванню злочинів і недоліки щодо її подолання; г) статистичні методи (групування, зведення, аналізу кількісних показників) – для обґрунтування висновків за результатами узагальнення матеріалів кримінальних справ й опитування окремих груп респондентів, з'ясування наявності взаємозв'язків між формами та способами вчинення вимагань і способами їх приховування. За темою дослідження проведено опитування у формі анкетування 250 працівників органів МВС України (150 слідчих і 100 оперативних працівників) та інтерв'ювання 200 респондентів – громадян України. Вивчено 102 кримінальні справи про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями на території Луганської, Донецької, Харківської областей за період з 1992 по 2002 рік, здійснено інтерв'ювання 21 слідчого, які розслідували вивчені нами кримінальні справи про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першою у вітчизняній літературі монографічною працею, у якій висвітлено форми та способи протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями. На підставі аналізу емпіричних даних,

вивчення нормативно-правових актів і опублікованої літератури в дисертації викладено такі положення, висновки й рекомендації, що, на думку автора, складають у ній новизну: **1)** критичний огляд розвитку уявлень про природу і сутність протидії розслідуванню як своєрідного різновиду злочинної діяльності, спрямованої на перешкодження встановленню в процесі провадження в кримінальній справі обставин конкретного злочину та винності осіб, які його вчинили; **2)** виділені на підставі вивчених матеріалів слідчої практики типові сучасні форми та способи протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями; **3)** криміналістична характеристика суб'єктів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями; **4)** встановлені види зв'язків між способами вчинення вимагання і способами його приховування; **5)** критична оцінка сучасного нормативно-правового забезпечення подолання протидії розслідуванню вимагань (ст. 189 КК України) особами, які здійснюють розслідування цих кримінальних справ; **6)** систематизація норм, що складають сучасний міжгалузевий правовий інститут подолання протидії розслідуванню; **7)** визначена структура діяльності слідчого з подолання протидії розслідуванню, яку складають етапи виявлення, нейтралізації, попередження протидії, а також цілі й завдання кожного з цих етапів; **8)** класифікація методів і прийомів придатних для виявлення, нейтралізації та попередження протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, у формі приховування даних про злочин і причетних до нього осіб, а також у формі втручання в розслідування шляхом схилення до прийняття рішень і провадження слідчих дій, які не відповідають вимогам норм кримінально-процесуального законодавства; **9)** обґрунтування необхідності поглибленої розробки основ криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що висвітлені в ній положення криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання спрямовані на вдосконалення слідчої практики. На підставі цих положень досліджено й описано форми, способи, суб'єкти протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, а також розроблено рекомендації щодо її подолання при провадженні в конкретних кримінальних справах. Більшість положень і рекомендацій дисертації мають прикладний характер і спрямовані на використання їх працівниками органів дізнання та слідства. Аналітичні огляди за темою дослідження можуть бути використані в юридичних навчальних закладах у процесі викладання курсу криміналістики, у ході вивчення спецкурсу "Основи криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання" і написання науково-практичних посібників з методики розслідування окремих видів злочинів, що вчиняються організованими злочинними утвореннями. Тематичні огляди літературних джерел, узагальнення слідчої практики й основні положення дослідження в 2002-2003 роках, як видно з одержаних підтверджень, було впроваджено у навчальний процес у вищих навчальних закладах системи МВС

України: 1) у Луганській академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України результати дисертації використано під час складання навчальної програми, лекційного курсу, планів семінарських і практичних занять з “Криміналістики”, спецкурсів “Боротьба з протидією розслідуванню злочинів”, “Організація розслідування злочинів”; 2) у Юридичній академії внутрішніх справ України розроблений здобувачем спецкурс “Боротьба з протидією розслідуванню злочинів” включено до навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”; 3) у Донецькому інституті внутрішніх справ МВС України основні положення дослідження використовуються під час викладання спецкурсу “Організація розкриття та розслідування злочинів”; 4) в Одеському юридичному інституті Національного університету внутрішніх справ – у ході викладання “Криміналістики” і спецкурсу “Організація розкриття та розслідування злочинів”; 5) у Кримському юридичному інституті Національного університету внутрішніх справ – у процесі викладання “Спеціального курсу з криміналістики”.

Особистий внесок здобувача. У співавторстві з В.К. Лисиченком написано статтю, у якій дисертант виклав положення про структуру криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів, а також про правові заходи і криміналістичні засоби подолання протидії розслідуванню, що становить 50% від обсягу статті.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертації було апробовано у вигляді наукових повідомлень на міжнародній науково-практичній конференції “Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах” (Київ, березень 2001 року), міжнародній науково-практичній конференції “Нове кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство та завдання юридичної підготовки кадрів ОВС України” (Луганськ, травень 2002 року), “круглому столі” з участю заступників начальників ГУМВС, УМВС України – начальників слідчих управлінь (відділів) за темою “Місце і роль органів досудового слідства в системі кримінального судочинства України та шляхи його реформування” (Київ, січень 2003 року), а також обговорено на засіданнях кафедри криміналістики Луганської академії внутрішніх справ імені 10-річчя незалежності України.

Публікації. Результати за темою дослідження опубліковані в семи публікаціях у збірниках, які включені до переліку фахових видань. Крім цього у співавторстві опубліковані стаття, навчальний посібник і методичні рекомендації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів і восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації - 246 сторінок, із яких основний текст – 170 сторінок. Список використаних джерел становить 29 сторінок (308 найменувань). Додатки містяться на 47 сторінках.

ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано вибір теми, актуальність, предмет, мету і задачі дослідження, його методологічна основа і наукова новизна, розкриваються практичне та теоретичне значення роботи, наведені дані про апробацію результатів дослідження.

Розділ 1. “Протидія як форма та спосіб впливу на процес розслідування злочинів” складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1.** “Поняття протидії та її форми на стадіях досудового слідства” на підставі вивчення наукових джерел показано, що до 60-х років ХХ ст. питання протидії розслідуванню злочинів залишалося без належної уваги вчених. У 60-х роках з початку побіжно, а у наступних роках більш предметно поглиблено, питання протидії розслідуванню злочинів, завдання її подолання в певних аспектах досліджувалися В.П. Бахіним, Р.С. Белкіним, В.Д. Берназом, А.Ф. Волобуєвим, А.Ю. Головіним, В.Г. Гончаренком, О.Ф. Долженковим, А.В. Дуловим, С.Ю. Журавльовим, А.В. Іщенком, В.М. Карагодіним, Н.С. Карповим, І.П. Козаченком, В.О. Коноваловою, В.П. Корж, В.С. Кузьмічовим, А.Ф. Лубіним, Ф.М. Сокираном, В.М. Тertiшніком, М.Є. Шумилом та ін. Наукові розробки цих авторів заклали основу криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання. Критичний аналіз опублікованих точок зору свідчить, що найбільш змістовним та чітким є визначення *протидії розслідуванню* як своєрідного виду цілеспрямованої активності суб’єктів злочину, інших зацікавлених осіб, яка виражається в одиничних умисних діях або у вигляді структурно складної умисної діяльності, спрямованої відповідно на приховування, зміну, знищення інформації, що має доказове значення, а також її носіїв з метою перешкоджання встановленню обставин вчиненого злочину та винності причетних осіб. Протидія розслідуванню зовнішньо виражається в певних формах. Під *формою протидії* ми розуміємо вид активної поведінки протидіючого суб’єкта, у якій у певних зовнішніх ознаках відбиваються його психофізіологічні реакції на ситуацію, що склалася, при вчиненні злочину або в ході його розслідування. Проведені дослідження особливостей вчинення вимагань ОЗФ та їх розслідування дозволили виділити такі форми протидії. *Відносно події злочину та його розслідування* – приховування злочину та перешкоджання його розслідуванню. *За спрямованістю дій* – приховування даних про подію злочину та причетних до нього осіб і втручання в розслідування злочину з метою примушення працівників органу дізнання, досудового слідства, прокуратури, суду до прийняття рішень і провадження слідчих дій, що не відповідають процесуальним вимогам. *Залежно від характеру взаємодії особи, яка вчинила злочин, з носіями інформації, що має доказове значення*, протидія розслідуванню може бути безпосередньою (наприклад, здійснення обвинуваченим психічного впливу на потерпілого, свідків з метою примушення їх до давання неправдивих показань) і опосередкованою, коли такі дії вчиняються з певних причин особами, не пов’язаними із вчиненням злочину

(наприклад, підкуп потерпілого родичами обвинуваченого з метою примушення його до давання неправдивих показань). *Залежно від видів суб'єктів* протидії розслідуванню протидія вчиняється або особами – учасниками події злочину (підозрюваними, обвинувачуваними, потерпілими), або особами, не пов'язаними з подією злочину (свідками-очевидцями, родичами, знайомими підозрюваних (обвинувачених), захисниками, посадовими особами правоохоронних органів, а також органів державної влади та управління). *За кількістю суб'єктів* протидія розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями, може бути здійснена як однією особою, так і організованим злочинним формуванням. *Залежно від об'єктів* протидія розслідуванню буває у формі впливу як на фізичних осіб, так і на предмети матеріального світу, які є джерелом інформації, що має доказове значення. *За кількістю об'єктів впливу* протидія розслідуванню буває простою – шляхом впливу на один об'єкт, і складною – на два і більше.

У **підрозділі 1.2.** “Суб'єкти протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованою групою, злочинною організацією” на основі вивчення опублікованої літератури та кримінальних справ про вимагання, вчинені ОЗФ, виділені суб'єкти протидії: 1) організоване злочинне формування; 2) окремі підозрювані (обвинувачені) члени ОЗФ; 3) родичі, знайомі підозрюваних (обвинувачених) членів ОЗФ; 4) потерпілі, свідки; 5) захисники; 6) особи, які здійснюють і беруть участь у розслідуванні кримінальної справи (слідчі, працівники органу дізнання, спеціалісти, експерти й ін.); 7) начальники слідчих підрозділів, органів дізнання, прокурори, судді, посадові особи органів державної влади.

Характеризуючи організоване злочинне формування, автор звернув увагу, що воно є суб'єктом протидії лише в тих випадках, коли його члени діють умисно, спільно, з метою уникнути притягнення до кримінальної відповідальності за вчинені злочини та зберегти саме існування ОЗФ для продовження злочинної діяльності. Інакше кажучи, протидія розслідуванню, за прийнятою в психології термінологією, виступає як групова дія, що поєднує дії членів ОЗФ з її підготовки та здійснення. При характеристиці ОЗФ, як суб'єкта протидії, в залежності від виконуваних членами ОЗФ функцій при протидії розслідуванню в її складі виділено такі блоки: 1) організаційно-розпорядчий; 2) забезпечення безпеки функціонування; 3) виконавський. Організаційно-розпорядчий блок, представлений керівником (групою керівників) ОЗФ, як правило, здійснює планування, підготовку й контроль за виконанням усіх протидіючих діянь, вчинюваних підлеглими їм злочинцями, а також посадовими особами, які перебувають у матеріальній чи іншій залежності від них. Особи (групи), які входять у блок забезпечення безпеки функціонування ОЗФ, можуть здійснювати такі дії: 1) при створенні ОЗФ – з підбору та періодичної чи постійної перевірки на предмет благонадійності особового складу формування; зі збирання компрометуючої інформації на посадових осіб, які виконують правоохоронні функції на території базування й здійснення злочинів ОЗФ; із забезпечення просування по службі корумпованих посадових осіб в органах дер-

жавної влади; 2) при підготовці й здійсненні злочину – з вибору та перевірки місць зустрічей членів ОЗФ для організації й підготування злочинів; з підбору об'єктів злочинних посягань, збирання інформації про них та її аналізу на підставі наявного кримінального досвіду, знання чинного законодавства, прогалин у ньому; з підготовки планів вчинення і приховування злочину з визначенням їх найбільш оптимальних способів; з визначення способів легалізації грошових і матеріальних коштів, здобутих злочинним шляхом; з розроблення різноманітних схем дій ОЗФ у випадку виявлення вчинених нею злочинів і встановлення правоохоронними органами осіб, які в них брали участь; 3) у процесі розслідування злочинів – зі збирання інформації про докази, одержані в ході розслідування в справі, про осіб, які беруть у ній участь; забезпечення стійкого зв'язку між затриманими (арештованими) і членами ОЗФ, котрі перебувають на волі, для координації їх спільних дій. Виконавцями дій, що перешкоджають розслідуванню, як показує аналіз кримінальних справ, можуть виступати як члени ОЗФ, котрі здійснювали вимагання, так і ті хто безпосередньо не брав участі у його вчиненні. При характеристиці інших суб'єктів протидії розслідуванню злочинів виділені умови, що впливають на виникнення мотивів протидії розслідуванню ними, основними з яких є мотиви безпеки та користі.

У **підрозділі 1.3.** “Співвідношення способу злочину та способу приховування злочину (за матеріалами кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями)” на підставі аналізу дій злочинців, спрямованих на підготування, вчинення та приховування вимагання, та їх відображення в об'єктах матеріального світу виділено й охарактеризовано причинно-наслідкові та просторово-часові зв'язки між способом вимагання і його приховуванням. Причинно-наслідкові зв'язки між способом вчинення та способом приховування вимагання злочинцями, як видно з аналізу кримінальних справ, обумовлені виникненням певних слідів його вчинення, які можуть бути носіями відомостей про його обставини та причетних конкретних осіб. Коли вчинення вимагання пов'язане з інформуванням потерпілого про те, до якого ОЗФ належать вимагачі, то це може причиново зумовлювати: 1) застосування прихованих способів збирання організованим злочинним формуванням інформації про потерпілого, щоб до початку вчинення злочину правоохоронним органам не стало відомо про його готування; 2) приховування від потерпілого місця вчинення насильства відносно нього чи його родичів; 3) застосування способів психічного впливу на потерпілого з метою попередження його можливого звернення до правоохоронних органів. Просторово-часовий зв'язок способу вчинення та способу приховування вимагання виявляється в хронологічній послідовності зміни дій із вчинення вимагання та його приховування. Зумовлений він послідовністю реалізації мети, яку ставлять перед собою злочинці – заволодіти матеріальним майном або коштами, а потім приховати свою причетність до вчинення вимагання.

У **підрозділі 1.4.** “Характеристика сучасних способів протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями” на підставі узагальнення криміналь-

них справ про вимагання виділено й описано такі способи протидії їх розслідуванню: **а) при створенні організованого злочинного формування**¹: 1) створення легальних охоронних, торговельних, виробничих підприємств, засновниками й керівниками яких стають особи, котрі раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності й не потрапляли в поле зору підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю (14 - 23% випадків); 2) вербування до складу ОЗФ осіб із числа раніше не судимих або не пов'язаних з іншими ОЗФ (37 - 61%); 3) застосування членами ОЗФ методів конспірації своєї злочинної діяльності та кримінальних зв'язків (2 - 3%); **б) при вчиненні вимагань**²: 1) повне або часткове знищення слідів злочину чи злочинця – слідів пальців рук, крові, одягу, у якому були одягнені злочинці, предметів одягу потерпілого, що залишилася на місці злочину, а також приналежних йому речей; відновлення первісної обстановки на місці злочину до його вчинення; знищення компрометуючих потерпілого документів, які стали підставою для вимагання (22 - 9%); 2) маскування шляхом зміни зовнішності, голосу, штучного використання дефектів дикції, акценту (2-1%); 3) здійснення психічного, фізичного впливу на потерпілих, щоб запобігти їх зверненню до правоохоронних органів (166-72%); 4) убивство потерпілого від вимагання (1-0,6%); 5) приховування факту вимагання шляхом примушення потерпілого після передачі майна до складання розписки про борг вимагачам, який нібито має місце і для погашення якого це майно й було їм передане (2 - 1%); 6) вчинення вимагання відносно осіб, які придбали кошти й матеріальні цінності протиправним шляхом, з метою запобігання їх зверненню до правоохоронних органів (2-1%); 7) інсценування вчинення злочину потерпілим, за недонесення про яке в нього вимагаються гроші чи матеріальні цінності (4-2%); **в) у процесі розслідування вимагань** - у вивчених 102 кримінальних справах були встановлені такі способи перешкоджання розслідуванню вимагань: 1) свідомо неправдиві показання: свідків (15 – 15%), потерпілих (2-2%), підозрюваних (обвинувачених) (73 – 71%); 2) відмова від давання показань: свідками (3 – 3%), потерпілими (2 – 2%), підозрюваними (обвинуваченими) (34 – 33%); 3) здійснення членами ОЗФ психічного впливу на потерпілих у ході розслідування кримінальної справи з метою схилення їх до давання неправдивих показань шляхом погроз їх життю і здоров'ю (5 – 5%), знищення приналежного їм майна (1 – 1%); 4) здійснення функціонерами ОЗФ фізичного впливу на потерпілих у ході розслідування кримінальної справи з метою схилення їх до давання неправдивих показань (2 – 2%); 5) вчинення функціонерами ОЗФ психічного впливу на свідків у ході розслідування кримінальної справи з метою схилення їх до давання неправдивих показань шляхом знищення приналежного їм майна (1– 1%); 6) підкуп членами ОЗФ із метою схилення до давання неправдивих показань, відмови від давання показань потерпілих (4–4%), свідків (1–1%); 7) здійснення членами ОЗФ психічного впливу на

¹ Наводяться зведені статистичні дані в абсолютних і відносних величинах, отримані при дослідженні процесу створення 60 ОЗФ, які вчиняли вимагання на території Луганської, Донецької та Харківської областей у період з 1992 по 2002 рік.

² Наводяться зведені статистичні дані в абсолютних і відносних величинах, отримані при дослідженні готування та вчинення 231 вимагання ОЗФ на території Луганської, Донецької, Харківської областей у період з 1992 по 2002 рік.

слідчого шляхом погроз його життю і здоров'ю, його родичів з метою схилення його до закриття кримінальної справи (1–1%); 8) убивство співучасників, підозрюваних керівником ОЗФ у їх зв'язках з правоохоронними органами (1–1%); 9) перехід на нелегальне становище вимагачів (12 – 12%); 10) організація і втеча з-під варти арештованих членів ОЗФ (1–1%); 11) приховування злочинцями знарядь і засобів вчинення злочинів у створених схованках (5–5%); 12) дача корумпованими посадовими особами правоохоронних органів незаконних і необґрунтованих вказівок про відмову в порушенні кримінальної справи (1– 1%), про закриття кримінальної справи (3–3%); 13) прийняття корумпованими посадовими особами правоохоронних органів незаконних і необґрунтованих процесуальних рішень у кримінальній справі про відмову в обранні запобіжного заходу тримання під вартою (1–1%), про закриття справи (1–1%); 14) звернення близьких родичів затриманих членів ОЗФ із заявою до прокуратури про вимагання хабара чи інших послуг, що нібито мало місце з боку осіб, які здійснюють розслідування кримінальної справи (1–1%).

Розділ 2. “Нормативно-правові засади та криміналістичні засоби подолання протидії розслідуванню вимагань, вчинених організованими групами, злочинними організаціями” складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 2.1.** “Аналітичний огляд розвитку нормативно-правового регулювання та практики правоохоронних органів щодо подолання протидії розслідуванню” на основі вивчення норм міжнародного права, вітчизняного конституційного, кримінального, адміністративного та кримінально-процесуального права, з урахуванням сучасного стану організованої злочинності та проблем боротьби з її проявами, дано критичний огляд нормативно-правового забезпечення подолання протидії розслідуванню з боку ОЗФ. Аналіз норм вітчизняного законодавства привів до виділення з різних галузей права норм, що мають спільний предмет правового регулювання, яким виступають відносини, що виникають між особою, котра здійснює розслідування злочину, і особою, котра перешкоджає розкриттю, розслідуванню злочинів і подальшому судовому розгляду кримінальних справ. На цій основі виділено міжгалузевий правовий інститут подолання протидії розслідуванню злочинів. До цього правового інституту віднесено норми кримінального, адміністративного та кримінально-процесуального права, котрі регламентують: 1) правовий стан осіб, які беруть участь у розслідуванні злочинів; 2) порядок провадження в кримінальних справах при протидії розслідуванню злочину; 3) відповідальність за перешкоджання процесу розслідування злочину; 4) заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Аналізуючи правозастосовчу практику, дисертант звертає увагу на необхідність перегляду норм адміністративного та кримінального законодавства, які регулюють боротьбу з корупцією з метою усунення існуючих суперечностей у застосуванні відповідних норм Закону України “Про боротьбу з корупцією” і норм КК України про злочини в сфері службової діяльності. У підрозділі також вказано на необхідність посилення матеріально-технічного та фінансового забезпечення криміна-

льно-процесуальних заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

У **підрозділі 2.2.** “Засоби подолання протидії у формі приховування даних про злочин і причетних до нього осіб” розкрито зміст дій особи, яка розслідує злочин, з виявлення, нейтралізації та попередження протидії розслідуванню. Виявити протидію - значить знайти й виокремити з усієї існуючої сукупності інформації про подію конкретного злочину, хід його розслідування дані, що свідчать про підготування, застосування конкретного способу протидії певною особою (особами), визначити характер впливу встановленого способу протидії на всебічність, повноту й об’єктивність пізнання обставин події злочину. У підрозділі наводиться перелік методів виявлення протидії розслідуванню (спостереження, описання, аналіз, моделювання, прогнозування), розкриваються особливості їх застосування для виявлення способів приховування даних про вимагання та причетних до нього осіб. Показано також значення негативних обставин у формі проявів дій, спрямованих на перешкоджання з’ясуванню фактичних даних про подію вимагання. Дано їх класифікацію та розкрито значення для виявлення окремих способів протидії розслідуванню. Охарактеризовано завдання і способи нейтралізації протидії у формі приховування даних про подію вимагання та причетних до нього осіб, основними з яких є припинення впливу протидіючих осіб на сліди злочину та їх носії та відновлення в максимально можливому обсязі інформації, що має доказове значення. Одним з основних засобів нейтралізації протидії розслідуванню дисертант вбачає психологічний вплив на особу, яка протидіє. Наведено перелік методів психологічного впливу та тактичних прийомів, у яких він може застосовуватися. Описано особливості застосування психологічного впливу в конфліктних ситуаціях при розслідуванні вимагань, скоєних ОЗФ. Попередження протидії розслідуванню полягає у заздалегідь вчинюваних діях слідчого з метою створення умов, що виключають ефективність протидії з боку конкретних зацікавлених осіб прогнозованим способом. До способів попередження протидії розслідуванню віднесено забезпечення фізичної безпеки учасників окремої слідчої дії (обшуку, відтворення обстановки та обставин події), запобігання заяві з боку зацікавлених осіб про “незаконні” методи розслідування злочину (наприклад, аудіо-, відеозапис ходу слідчої дії), запобігання обміну інформацією між співучасниками.

У **підрозділі 2.3.** “Засоби подолання протидії розслідуванню у формі втручання в розслідування шляхом схилення до прийняття рішень і провадження слідчих дій, що не відповідають процесуальним вимогам” наведені практичні рекомендації слідчим та особам, які проводять дізнання, по подоланню втручання в розслідування ними злочинів з боку чиновників владних структур, не пов’язаних зі слідчим (особою, яка проводить дізнання) службовою підлеглистю та процесуальними відносинами і пов’язаних зі слідчим (особою, яка проводить дізнання) такими відносинами. У підрозділі розглянуті ситуації інсценування злочинцем або його знайомими, родичами вимагання

хабара слідчим (особою, яка проводить дізнання) і психічного та фізичного впливу з боку ОЗФ на осіб, що розслідують злочин. Наведені рекомендації щодо подолання таких видів протидії.

У **підрозділі 2.4.** “Проблемні питання розвитку криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання” на основі проведеного дослідження протидії розслідуванню вимагань, вчинених ОЗФ, і зіставлення одержаних знань про протидію розслідуванню злочинів зі змістом існуючих у криміналістиці теоретичних концепцій дисертант обґрунтовує висновки про назрілу потребу подальшого розвитку внутрішньогалузевого окремого криміналістичного вчення про протидію розслідуванню та способи її подолання. Викладені міркування щодо структури, змісту цього вчення: 1) теоретичних основ учення про протидію розслідуванню (об’єкт і предмет дослідження; які існуючі криміналістичні окремі вчення мають схожі з ним об’єкти й предмети дослідження, є більш загальними чи базовими стосовно цього вчення; цілі, що досягаються, і завдання, що одержують своє вирішення в рамках учення про протидію розслідуванню; функції цього вчення, виходячи із завдань криміналістики; методологія вчення про протидію розслідуванню); 2) системи понять, яка описує протидію розслідуванню та її подолання; 3) класифікації форм і способів протидії розслідуванню злочинів з описом типових їх відображень, які залишаються в результаті їх застосування, і характеру впливу цих способів на носії інформації, що має доказове значення; 4) системи правових і криміналістичних засобів подолання різних способів протидії розслідуванню. Об’єктом учення про протидію запропоновано розглядати реально існуючі прояви протидії розслідуванню злочинів, які виражаються в конкретних формах і способах, застосовуваних особами, котрі перешкоджають установленню об’єктивної істини про подію злочину, а також процес подолання протидії розслідуванню, який включає взаємодію протидіючих осіб із суб’єктами розслідування злочину, тактичні прийоми їх виявлення, нейтралізації і попередження дій, спрямованих на протидію розслідуванню. На основі системного дослідження форм і способів протидії розслідуванню та можливих шляхів її подолання виділені такі типові закономірності цієї специфічної умисної протиправної діяльності, які віднесені автором до предмету криміналістичного вчення про протидію розслідуванню: 1) вибору форм і засобів протидії розслідуванню залежно від обраного способу вчинення злочину, навичок, психологічних особливостей протидіючої особи, характеру слідчої ситуації; 2) відображення ідеальних і матеріальних слідів злочину й у цьому зв’язку можливості використання тих чи інших способів протидії розслідуванню; 3) зв’язку способу протидії розслідуванню зі слідами його застосування; 4) впливу криміналістичних засобів подолання протидії на форми і способи протидії розслідуванню.

У **Висновках** викладені результати дослідження, основними з яких є:

1) протидія розслідуванню є своєрідним різновидом злочинної діяльності, спрямованої на перешкодження встановленню в процесі провадження в кримінальній справі обставин конкретного злочину та винності осіб, які його вчинили; **2)** протидія розслідуванню вимагань, вчинених ОЗФ, як своєрід-

ний вид умисної злочинної діяльності складається з суб'єктивних (*суб'єкт протидії; мотив; мета; умисел*) й об'єктивних (*об'єкт протидії; спосіб протидії; місце і час вчинення протидії*) елементів; 3) для забезпечення вибору засобів подолання протидії розслідуванню вимагань, вчинених ОЗФ, необхідно з'ясувати причинно-наслідкові, просторово-часові зв'язки між способами вчинення вимагання і способами приховування його події; 4) обґрунтування концепції про необхідність новації та об'єднання розрізнених в кримінальному, адміністративному, кримінально-процесуальному законодавстві правових норм, що передбачають відповідальність за протидію розслідуванню злочинів, в єдиний міжгалузевий правовий інститут з чітким визначенням в чинному КПК України компетенції органів дізнання та досудового слідства щодо порядку їх ефективного застосування в цілях нейтралізації і попередження протидії; 5) подолання протидії розслідуванню відбувається шляхом ситуаційно зумовленого застосування методів та прийомів з *виявлення* (описання, аналіз, моделювання, прогнозування), *нейтралізації* (психологічного впливу, припинення психічного та фізичного впливу на учасників розслідування злочину з боку зацікавлених осіб, відновлення інформації, що має доказове значення) й *попередження* протидії розслідуванню (забезпечення фізичної безпеки учасників окремої слідчої дії, запобігання заяві з боку зацікавлених осіб про “незаконні” методи розслідування злочину, запобігання обміну інформацією між співучасниками); 6) негативні обставини, як реальні відображення (сліди) реальних явищ в обстановці місця події та прояви десимуляції в поведінці причетних до злочину осіб мають важливе значення для виявлення і фіксації ознак способів протидії розслідуванню вимагань; 7) недостатня чіткість нормативного визначення в чинному КПК принципів процесуальної самостійності і незалежності осіб які проводять дізнання потребує унормування порядку опротестування дізнавачами спірних вказівок прокурора та начальника органа дізнання в конкретних кримінальних справах; 8) обґрунтування на основі аналізу матеріалів слідчої практики та літературних джерел концепції про розробку основ окремого криміналістичного вчення про протидію розслідуванню і способи її подолання та визначення структурних елементів цього вчення є підґрунтям подальшої розробки цього вчення, вдосконалення, з його урахуванням, типових методик розслідування окремих видів злочинів, що вчиняються конкретними особами, їх групами і злочинними організаціями.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Шехавцов Р.Н. О криминалистической характеристике преступлений, совершенных организованными преступными группами// Вісник ЛІВС МВС України. – 2000. –№. 4. - С.137-141.
2. Шехавцов Р.М. Підготування до допиту, що проводиться в умовах протидії розслідуванню// Вісник ЛІВС МВС України. – 2001. – № 2. - С. 233-236.

3. Шехавцов Р.М. Поняття і класифікація способів протидії розслідуванню злочинів// Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наукових статей. – Донецьк, 2001.- №1 – С. 188-191.
4. Шехавцов Р. Виявлення та подолання протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями// Право України. –2001. – № 6 - С. 64-65.
5. Шехавцов Р.М. Про рівні криміналістичного дослідження організованих злочинних формувань// Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. - К., 2001. – II частина. - С. 113-115.
6. Попов И.В., Бирюков В.В., Шехавцов Р.Н. Организация расследования умышленных убийств: Методические рекомендации. – Луганск, 2001. – 70 с.
7. Шехавцов Р.М. Поняття протидії розслідуванню злочинів// Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2002. – №3 - С. 192-204.
8. Шехавцов Р.М. Співвідношення способу злочину і протидії розслідуванню (за матеріалами кримінальних справ про вимагання, скоєні організованими групами, злочинними організаціями)// Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2002. – №4 - С. 160-169.
9. Шехавцов Р.М. Загальний аналітичний огляд правових засобів подолання протидії розслідуванню злочинів// Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. Нове кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство та завдання юридичної підготовки кадрів ОВС України: Спеціальний випуск у двох частинах. - Луганськ, 2002. - Частина 2. - С. 126-129.
10. Бирюков В.В., Мельникова О.Б., Шехавцов Р.Н., Попов И.В. Теория и практика планирования расследования преступлений: Учебное пособие. – Луганск, 2002. – 90 с.
11. Лисиченко В.К., Шехавцов Р.Н. О формировании основ криминалистического учения о противодействии расследованию// Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2003. – №1 - С. 119-133.

АНОТАЦІЯ

Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню і засоби їх подолання (за матеріалами кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12. 00. 09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. - Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2003.

Дослідженні витоків і розвиток криміналістичного вчення про протидію розслідуванню злочинів і способи її подолання. Визначено поняття, форми, способи, суб'єкти протидії розслідуванню. Дано аналітичний огляд нормативно-правового забезпечення подолання протидії розслідуванню. Сформульовано рекомендації по подоланню протидії розслідуванню в формах приховування даних про вимагання, вчиненого ОЗФ, та причетних до нього осіб, і втручання в розслідування шляхом схилення до прийняття рішень і провадження слідчих дій, що не відповідають процесуальним вимогам.

Ключові слова: протидія розслідуванню, форма протидії розслідуванню, спосіб протидії розслідуванню, суб'єкт протидії розслідуванню, правові та криміналістичні засоби подолання протидії розслідуванню злочинів.

АННОТАЦІЯ

Шехавцов Р. Н. Формы и способы противодействия расследованию преступлений и способы его преодоления (по материалам уголовных дел о вымогательствах, совершенных организованными группами, преступными организациями). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12. 00. 09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. - Национальная академия внутренних дел Украины, Киев, 2003.

Посвящена исследованию истоков и развитию криминалистического учения о противодействии расследованию преступлений и способах его преодоления.

В работе на основе изучения литературы, материалов следственной практики определены понятие противодействия расследованию преступлений, его формы и способы, встречающиеся при расследовании вымогательств, совершенных организованными группами, преступными организациями. Дана криминалистическая характеристика субъектов и способов противодействия расследованию вымогательств, совершенных организованными группами, преступными организациями. Обращено внимание на условия, влияющие на формирование потребностей и мотивов противодействия расследованию у лиц, препятствующих установлению обстоятельств события преступления. Раскрыты сущность и содержание причинно-следственных и пространственно-временных связей между способами совершения вымогательства организованной группой, преступной организацией и способами его сокрытия.

На основании аналитического обзора норм уголовного, уголовно-процессуального, административного права сформулирована концепция о межотраслевом правовом институте преодоления противодействия расследованию. Определены направления совершенствования правового обеспечения преодоления противодействия расследованию.

Раскрыты особенности преодоления противодействия расследованию вымогательств, совершенных организованной группой, преступной организацией, в форме сокрытия данных о событии преступления и причастных к нему лицах и в форме склонения к производству следственных действий и принятию решений, не отвечающих процессуальным требованиям. Даны практические рекомендации по применению, выделяемых в диссертации, методов и приемов выявления, нейтрализации и предупреждения противодействия расследованию преступлений.

Раскрыто значение негативных обстоятельств в форме материальных отображений в обстановке места происшествия и проявлений дисимуляции в поведении причастных к преступлению лиц в выявлении конкретных способов противодействия расследованию вымогательств, совершенных организованными группами, преступными организациями.

Исследованы правовые гарантии процессуальной самостоятельности и независимости следователей и дознавателей как основы обеспечения преодоления ими противодействия в форме вмешательства в расследование преступлений со стороны должностных лиц органов государственной власти и управления. Сформулированы предложения по расширению процессуальной независимости дознавателей.

Определена концепция дальнейшего развития и структура криминалистического учения о противодействии расследованию преступлений и раскрыто содержание, выделенных элементов.

Ключевые слова: противодействие расследованию, форма противодействия расследованию, способ противодействия расследованию, субъект противодействия расследованию, правовые и криминалистические средства преодоления противодействия расследованию преступлений.

ANNOTATION

Shehavgov R. M. The forms and ways of counteraction to investigation and means of their overcoming (on materials of criminal cases of squeeze, accomplished by the organized groups, criminal organizations). - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of jurisprudence on a speciality 12.00.09 - criminal procedure and criminalistics; judicial examination. - National academy of internal affairs of the Ukraine, Kiev, 2003.

Is devoted to research of sources and development of the criminalistics doctrine about counteraction to investigation of crimes and ways of its overcoming. The forms, ways, subjects of counteraction to investigation are determined concept. The analytical review of legal means of overcoming of counteraction to investigation is given. The features of overcoming of counteraction to investigation the squeeze, accomplished by OCF.

Key words: counteraction to investigation, form of counteraction to investigation, way of counteraction to investigation, subject of counteraction to investigation, legal and criminalistics means of overcoming of counteraction to investigation of crimes.

Підписано до друку 27.10.2003. Папір офсетний. Формат 60x90/16.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Зам. № 41

Редакційно-видавничий відділ ЛАВС МВС
імені 10-річчя незалежності України.
Друкарня РВВ ЛАВС
91493, м. Луганськ, сел. Ювілейне, вул. К. Маркса, 4